

Atıf / Citation

OĞUZ, B. B. (2026). "İmlamızı Düzeltelim: Erken Dönem Cumhuriyet Basınında Harf Devriminin Göstergebilimsel Okuması". *Gazi Türkiyat*, 38: 23-44.

Geliş / Submitted

05.01.2026

Kabul / Accepted

02.04.2026

DOI

10.65007/gaziturkiyat.1856914

İMLAMIZI DÜZELTELİM: ERKEN DÖNEM CUMHURİYET BASININDA HARF DEVRİMİNİN GÖSTERGEBİLİMSSEL OKUMASI

Let's Correct Our Spelling: A Semiotic Reading of the Alphabet Reform in Early Republican Press

Betül B. OĞUZ*

Öz

Alfabe değişimlerini, gerçekleştikleri toplumlarda sadece bir yazı sembollerinin değişimi değil, gerçekliğin anlamlandırılma ve inşa edilmesinde etkili, en temel kültürel dönüşüm süreçlerinden biri olarak görmek mümkündür. 1928 yılında henüz kurulmuş Cumhuriyet'te yapılan Harf Devrimi de neredeyse bin yıldan uzun süredir kullanılan Arap harflerinin terk edilmesini sağlayarak toplumsal dönüşümün bir parçası olmuştur. Bu çalışmada, söz konusu dönüşüm Vakıf gazetesinin alfabe devrimi ve yeni belirlenen imla kuralları etrafında yayınladığı sütun ve sayfaları konu edilmiştir. Gazete, 1929 yılının ilk gününden başlayarak "İmlamızı Düzeltelim", "Millet Mektepleri" başlıklı sütun ve sayfalar, ayrıca yeni alfabe öğreten okurlarını taltif etmek için onların isim, meslek ve yer bilgilerinin olduğu listeler yayımlamıştır. Söz edilen bu radikal devrim, Amerikan pragmatizminin kurucusu olarak kabul edilen Charles Sanders Peirce'ün geliştirdiği üçlü (triadic) göstergebilim kuramı çerçevesinde incelendiğinde, semiosis sürecinin tüm katmanlarında oluşmuş yapısal bir değişim olarak karşımıza çıkmaktadır. Peirce'ün semiyotiği, bir göstergenin (representamen) bir nesneyi (object) temsil etme biçimini ve bu temsilin bir yorumlayan (interpretant) zihninde yarattığı etkiyi inceleyerek, dilsel ve kültürel göstergelerin sadece statik araçlar değil, dinamik ve devingen birer süreç olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Charles Sanders Peirce, Harf Devrimi, imla tartışmaları, göstergebilim, toplumsal dönüşüm, Vakıf Gazetesi.

Abstract

Alphabet changes can be seen not merely as a shift in writing symbols within the societies where they occur, but as one of the most fundamental cultural transformation processes that influence the interpretation and construction of reality. The

* Doç. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Manisa/TÜRKİYE. betul.oguz@cbu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6743-6293

Alphabet Revolution carried out in the newly established Republic in 1928 was part of this social transformation by abandoning the Arabic alphabet, which had been in use for nearly a thousand years. This study focuses on the columns and pages published by the Vakit newspaper on the alphabet revolution and the newly established spelling rules. Starting on the first day of 1929, the newspaper published columns and pages titled "Let's Correct Our Spelling" and "People's Schools," as well as lists containing the names, professions, and locations of readers learning the new alphabet to reward them. When examined within the framework of the triadic semiotics theory developed by Charles Sanders Peirce, considered the founder of American pragmatism, this radical revolution appears as a structural change that has taken place across all layers of the semiosis process. Peirce's semiotics examines the way a sign (representamen) represents an object and the effect this representation has on the mind of an interpreter (interpretant), revealing that linguistic and cultural signs are not merely static tools, but dynamic and evolving processes.

Keywords: Charles Sanders Peirce, Alphabet Reform, spelling debates, semiotics, socio-cultural transformation, Vakit Newspaper.

GİRİŞ

Arap harflerinin Türkçenin yazımında kullanımı ve yetersiz olup olmadığı meselesi Tanzimat dönemine kadar uzanan bir tartışmadır. Bu süreçte Enver Paşa'nın harfleri ayırarak yazmayı önerdiği "Ordu Elifbası" da dâhil farklı girişimler olmuştur ancak bu girişimlerin hiçbiri başarılı olamamıştır (Sarı 2023: 26). Cumhuriyetin kurulması sürecinde alfabe devriminin mihenk taşlarından biri 1923'te İzmir İktisat Kongresi'nde işçi delege (İzmirli Nazım) ve iki arkadaşı tarafından Latin harflerine geçişin önerilmesi fakat başkan Kazım Karabekir tarafından bu önergeye karşı çıkılmasıdır (Özerdim 1962: 34). Latin harflerinin kabulüne giden süreçte ise atılan en somut adım, 20 Mayıs 1928'de çıkartılan "Uluslararası Rakamların Kabulüne İlişkin Kanun"dur. Bu adımın 3 gün sonrasında ise Atatürk'ün isteği ve Bakanlar Kurulu kararı ile yeni kabul edilecek alfabeyle tetkik etmek üzere "Dil Heyeti (Encümeni)" oluşturulmuştur. "Lisanımızda Latin harflerinin suret ve imkân-ı tatbikini düşünmek üzere" kurulan bu komisyonun üyeleri ise; Falih Rıfkı Atay, Fazıl Ahmet Aykaç, Ruşen Eşref Ünaydın, Ragıp Hulusi Özdem, Ahmed Cevad Emre, Yakub Kadri Karaosmanoğlu, Mehmed Emin Erişgil, İhsan Sungu ve İbrahim Grantay'dır (Levend 1960: 401). Dil Encümeni azaları alfabe ve gramer olmak üzere iki ayrı başlıkta yürüttükleri ve günümüzde "elifba/ alfabe raporu" olarak bilinen metni 1 Ağustos 1928'de Mustafa Kemal'e sunmuşlardır (Koca 2021: 717) Her ne kadar kurulan bu heyet, alfabe devrimi için 5 ila 15 yıllık bir süreyi öngörse de Atatürk bu öneriyi reddederek "Bu ya üç ayda olur ya hiç olmaz" talimatı ile (Yeniçeri 2010: 407) sürecin ivedilikle neticelendirilmesini istemiştir. Sonuç olarak, Türkçenin fonetik ihtiyaçlarının da gözetildiği ve bu sebeple "ç, ğ, ö, ş, ü" gibi harflerin eklendiği yeni alfabe 29 harften oluşan son hâlini almıştır.

Yeni alfabe, önce 9 Ağustos 1928'de Atatürk'ün Sarayburnu Parkı'nda yaptığı konuşma ile resmen halka duyurulmuş, sonrasında 11 Ağustos 1928'de Dolmabahçe Sarayı'nda devletin ileri gelenlerine ve aydınlara uygulamalı derslerle tanıtılmıştır (Sarı 2023: 30). Tüm bu süreçte, Latin harflerinin kabul edildiği 1 Kasım 1928 tarihine

kadar, Atatürk yaptığı tüm yurt gezilerinde kara tahta başında ders vererek yeni harflere ilişkin ilk tanıtımı ve anlatımı yapmıştır. Yine, basın da henüz kanun çıkmadan, ağustos ayından itibaren iki alfabeli yayınlara başlamış ve yeni imla derslerini de başlatarak toplumsal hazırlıkta öncü rol oynamıştır.

Burada basının Latin harfleri kanunu çıkmadan aldığı tavır önemlidir zira gazete ve dergilerin tamamen yeni harflerle basılmasının zorunlu tutulduğu tarih 1 Aralık 1928 olarak belirlenmiştir. Şüphesiz alfabe devriminden sonra 1929 yılının başında gazetelere yansıyan en önemli haberlerden biri Millet Mekteplerinin açılmasıdır. Yeni yılla birlikte eğitime başlayan Millet Mekteplerinde ilk kez Latin harfleri ile eğitim yapılmaya başlanmıştır. Millet Mekteplerinin eğitim hayatına başlaması “İrfan inkılabı, cehalet muharebesi hararetle devam ediyor” gibi heyecan uyandırıcı başlıklarla okura sunulmuştur. Bu sebeple 1928 Kasım ayı ile 1929 yılı ocak ayı arasında hem yeni harflerin tanıtımı hem de okuyucuları yeni harflere alıştırmak için çeşitli müsabakalar, özel sütun ve sayfalar gazetelerde yer almıştır.

Millet Mekteplerinin açılması, yeni olan harflerin seri bir şekilde öğrenilmesindeki gereksinimi perçinlemiş ve eğitimde vakit kaybetmeden yeni alfabenin kullanılabilmesi için yukarıda da belirtildiği gibi gazeteler de üzerlerine düşeni yapmışlardır.

YENİ İMLA VE BASIN

Tüm bu yeni alfabe tartışmaları boyunca ve bu tartışmaların sonrasında Latin harflerinin kabulü ile her kurumda ve (tabelalardan, duyuru ve ilanlardaki kullanımı ile) sokakta görülen toplumsal çaba, her ne kadar yoğun bir şekilde sürdürülmüş olsa da elbette başlangıçta yazım ve imladaki karışıklıkları da görmek ve izlemek mümkündür.

Bu sebeple, tıpkı Osmanlı döneminde başlayan telaffuz ve imla arasındaki farka ilişkin tartışmalara benzer şekilde, bir süre yeni yazıda da aynı temalar etrafında farklı kullanımlar ve tartışmalar devam etmiştir. Burada sadece yeni yazının nasıl uygulanacağına dair kararsızlıklar değil, matbaalarda Latin harfleri ile yayın yapacak yeterli miktarda materyalin bulunmaması da etkili olmuştur. Türkçeye özgü olarak Latin alfabesine eklenen harflerin, harf dökümhanelerinde bulunmaması, yeni üretim yapılmasını zorunlu kılmıştır. Avrupa’dan özellikle İtalya ve Almanya’dan sipariş edilen yeni harflerin tedarikine bağlı olarak zaman zaman matbaacılar mevcut harflerin altına ve/veya üstüne el yordamı ile çengel ve noktalar ekleyerek bu sorunu halletmeye çalışmışlardır. Arap harfli el yazması metinlerdeki istinsah hataları veya el alışkanlıklarına benzer şekilde yeni harflerde de dizgicilerin el alışkanlıklarından kaynaklanan hatalardan dolayı söz gelişi; p ve b gibi birbirine benzeyen harfler sıklıkla yer değiştirebilmekte ve imla hatalarına yol açmaktaydı. Yine harfler dışında Arap

alfabesinde kullanılmayan noktalama işaretleri de matbaacıların elinde bulunmadığından bu işaretlerin kullanılması gereken durumlarda anlamsız boşluklar ya da farklı işaretlerin kullanıldığı da görülmektedir. Burada unutulmaması gereken husus, mürettiplerin de Latin harfleri ile yazılmış Türkçeyi yeni öğreniyor olduklarıdır. Henüz kendilerinin akıcı okuyamadıkları metinleri basarken gözden kaçan çok fazla unsur ortaya çıkmaktaydı. Ayrıca burada sayılan tüm hususların bir ekonomik maliyetinin olduğu da unutulmamalıdır. Ellerindeki tüm malzemeler artık kullanılmaz olduğundan, matbaacıların yeni kalıp ve makineleri ithal etmesi gerekmektedir. Buradaki ekonomik sıkıntılar bir süre basılan eserlerdeki kaliteyi de etkilemiştir. Aşağıda incelenecek olan Vakıf gazetesindeki imla meselesine dair sütun ve sayfalarından verilen örneklerde de bu tip hataları ve uygulamaları görmek mümkündür. Ancak hem harf devrimi öncesinde iki alfabeli bir örneği hem de neredeyse söz edilen tüm örnekleri barındırması bakımından 20 Ağustos 1928 tarihli İktidam Gazetesi'nin kapak sayfasında tam da yeni harflerin ilanı öncesi Gazi Mustafa Kemal'den yapılan bir alıntı dikkat çekicidir.

Basım ve yayında, yeni harflerin kullanımına ilişkin farklı uygulamaların ortaya çıkması dışında yeni Cumhuriyet'in yeni harflerin yazımını düzene sokmak için hızlı bir şekilde harekete geçtiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Yeni harflerin imlası ile ilgili olarak dönem basınına yansıyan ilk haber, Dil Encümeni'nin gazetelere gönderdiği ilan metnidir. Bu ilan, çalışma kapsamında ele alınan Vakıf gazetesinin 14 Eylül 1928 tarihli sayısında yer almaktadır. İki alfabeli olarak yayınlanan metin, "Dil Encümeni Çalışıyor" başlığını taşımaktadır. Latin harfleri ile yazılmış bu başlığın altında, Osmanlı alfabesi ile "Büyük harfler nerelerde kullanılacak ve bazı tabirâtın kısa şekilleri nedir?" alt başlığı bulunmaktadır. Aşağıda tam metni verilen bu haberde, başlıktan da anlaşılacağı gibi büyük harflerin kullanım esasları ve çeşitli ünvanların, hitapların, coğrafi cihetlerin ve başka başlıklardaki sözcüklerin kısaltma kuralları sıralanmıştır.

sonra Türk Dil Kurumu tarafından yayınlanan eser Lügat değil “İmla Kılavuzu” adını taşımaktadır.

1928 imla tartışmalarının kurumsallaşma sürecine bakıldığında, 1928-1932 döneminin bir geçiş evresi niteliği taşıdığı görülmektedir. İlk yazım kılavuzu olan İmlâ Lûgati yalnızca birkaç ay içinde hazırlanmış olduğundan, içerdiği çelişkili yazım örnekleri ve eksiklikler nedeniyle uygulamada birliği sağlayamamıştır. Şimşir’in (2008) tespitleriyle örtüşen bu durum, 1932’de Türk Dili Tetkik Cemiyeti’nin — ilerleyen dönemdeki adıyla Türk Dil Kurumu’nun— kurulmasına dek sürmüştür. Türk Dil Kurumu’nun kuruluşu, imla standartlaşması açısından belirleyici bir dönüm noktası oluşturmuş; kurumun yayımladığı sistematik İmla Kılavuzları aracılığıyla dil planlamasında kalıcı bir kurumsallaşma zemini sağlamıştır (Lewis 1999: 44-47). Bu süreç, Peirce’ün Üçüncülük (*Thirdness*) kategorisiyle, yani toplumsal uzlaşıya dayalı kural ve alışkanlık edinme düzlemiyle doğrudan örtüşmektedir.

Dil Encümeni’nin kurulması ile İmla Lûgati’nin yayınlanması arasında geçen sürede yine gazetelerde zaman zaman Encümen’in farklı başlıklarda yazım kurallarına ilişkin ilanlarını da görmek mümkündür. Elbette bu kadar kısa sürede, yeni bir alfabe üzerinden yazım birliğinin sağlanması tam anlamıyla mümkün olmamıştır. Her ne kadar ilk imla kılavuzunun ele alınması başlı başına bir araştırma konusu olsa da bu kapsamda incelenen gazetede örneklerin bu kılavuzdan alınması sebebiyle, acele ile hazırlanmış İmla Lûgati’ndeki hataları kısaca sıralamak gerekmektedir. Bu kapsamda, imla Lûgati’ndeki dizgi hatalarını ilk sırada saymak mümkündür. Bunun yanı sıra kılavuzda unutulmuş sözcükler bulunuyordu. Unutulan ya da yanlış dizilen sözcükler için her ne kadar lûgatin sonunda bir tashihler dizini konulmuş olsa da söz konusu kelimelerin gözden kaçırılması imla birliğinin oluşmasına engel bir durum teşkil etmekteydi. Bir diğer ve daha karmaşık durum ise, lûgat içerisinde bazı kelimelerin birden farklı şekilde gösterilmesi idi. Farklı yazım örnekleri sadece kelimelerdeki harf sıralaması ya da seçilen harfle ilgili değil aynı zamanda büyük /küçük harf kullanımı için de geçerliydi (Şimşir 2008). Bu durum da yine hangi yazımın doğru olduğu şüphesini doğurduğu için basın dünyasında karışıklığa sebep olmuştur.

KURAMSAL ÇERÇEVE: PEIRCE GÖSTERGEBİLİMİ

Bu çalışmada yöntem olarak Charles Sanders Peirce’ün göstergebilim kuramı seçilmiştir. Bu kapsamda ele alınacak konu ise yukarıda da söz edildiği gibi hem yeni alfabenin hem de imla kurallarının uygulanmasında bir örnek olarak Vakit gazetesinin hazırladığı sütunlar ve sayfalarıdır. Ancak bunun öncesinde yöntem olarak tercih edilen Charles Sanders Peirce göstergebiliminden ve bu kuramın araştırma için uygun görülmesinin sebeplerinden söz etmek gerekmektedir.

SAUSSURE, BARTHES VE PEIRCE: KURAMSAL KARŞILAŞTIRMA

Göstergebilim en geniş tanımıyla, anlamı olan her şeyi gösterge olarak kabul etmekte ve bu sebeple kıyafetlerden, doğal dillere, jest ve mimiklerden marka logolarına kadar her türlü işaretin bilimidir. Göstergebilimin bir çalışma alanı olarak ortaya çıkmasında iki ayrı ekolden söz etmek mümkündür. Bunlardan biri Ferdinand de Saussure'un temsil ettiği Avrupa ekolü, diğeri ise Charles Sanders Peirce'un temsil ettiği Amerika ekolüdür. Saussure ve Peirce iki ayrı kıtada yaşamış çağdaş kuramcılar olarak aynı konuyu farklı bakış açıları ile ele almışlardır.

Peirce'un göstergebilime yaklaşımı mantık ve felsefe temellidir ve Saussure'un ikili gösterge sisteminden farklı olarak teorisini *üçlükler* (*triadic*) üzerinden geliştirmiştir. Saussure'un ikili gösterge modeli *gösteren* (*signifier*) ile *gösterilen* (*signified*) arasındaki ilişkiye odaklanmakta, dili eşzamanlı (*synchronique*) bir dizge olarak ele almakta ve anlama sürecini temelde toplumsal uzlaşıya dayandırmaktadır. Bu model, dilin iç yapısını görmek bakımından son derece güçlüdür; ancak göstergelerin tarihsel dönüşümünü, yorumlama edimini ve anlam üretiminin devingen doğasını açıklamakta sınırlı kalmaktadır. Buradaki bir diğer temel farklılık, Saussure'un gösterge sisteminin dil merkezli olmasına karşın Peirce'un mantıktan hareketle süreç (*semiosis*) odaklı bakış açısıdır.

Roland Barthes, Saussure'un ikili modelini kültürel çözümlemeye uyarlamış; birincil ve ikincil anlamlama (*denotation/connotation*) ile mit kavramını geliştirerek söylem analizine önemli katkılar sunmuştur (Barthes 2012). Barthes'in yaklaşımı özellikle basın ilanlarının ve gazete dilinin ideolojik katmanlarını çözümlemek için elverişlidir; bu çalışmada ele alınan alfabe reklamları ve isim listeleri gibi unsurlar Barthes'çı bir okumayla da değerlendirilebilir. Barthes'ın ikincil anlamlama modeli ideolojik katmanları çözümlemede güçlü olmakla birlikte, yorumlama sürecinin aşamalı ve devingen doğasını betimlemek için Peirce'un sonsuz semiosis (*unlimited semiosis*) kavramı daha kapsayıcı bir çerçeveye sunmaktadır.

Peirce'e göre düşünme süreci, *işaretler* (göstergeler) aracılığıyla gerçekleşir ve her *gösterge* bir *nesneye* gönderimde bulunur ve bir *yorumlayıcı* (*interpretant*) üretir (Hookway 2021). Bu yaklaşım, modern göstergebilimin temel taşlarından biri olarak kabul edilmektedir. Bu ilk üçlü yapıyı oluşturan ögeler kısa şöyle açıklanabilir:

Gösterge (Representamen): Representamen ya da gösterge, temsil edilen şeydir. Bu yüzden başka bir şeyi yani nesnesini temsil etmektedir. Ancak yorumlanmadan önce, saf bir potansiyeldir ve temsil etmek üzere var olan ilk ögedir (Everaert-Desmedt 2011: 6). Peirce, representamen terimini tanımlarken; "Bir gösterge veya representamen, birisi için bir bakımdan veya bir kapasitede bir şeyin yerini tutan bir şeydir" (Peirce 1931-1958: 2/228) ifadesini kullanmaktadır. Bu tanımdaki *bir bakımdan* (*in some respect*) ifadesi önemlidir zira bir gösterge temsil ettiği nesnenin bütün

özelliklerini değil sadece bir yönünü sunar. Örneğin; matbaadaki A harfi bir representamen ya da gösterge olarak, Türkçedeki sadece belirli bir ünlüyü (nesne-object) temsil eder. Ancak bu temsilde A'nın uzunluğu, kısalığı, ön ya da art olması gibi diğer özelliklerinin hiçbiri, A harfinin büyük ya da küçük yazılması ya da boyutu ile temsil edilemez. Aynı şekilde, gazetelerin Latin harfleriyle basılmaları, logo ve haber başlıklarının yeni alfabe ile düzenlenmeleri de representamen örnekleridir. Bu yeni fiziksel biçim ve/veya form, eski Arap harfli representamen sisteminin yerini almıştır.

Nesne (Object): Göstergenin temsil ettiği şeydir. Peirce nesneyi, göstergede temsil ettiği şekliyle ikiye ayırmaktadır: Dolaysız Nesne (*Immediate Object*) ve Dinamik Nesne (*Dynamical Object*). Dolaysız nesne, göstergenin kendi içinde sunduğu hâliyle nesnedir. Yani herhangi bir göstergeyi duyduğumuz ya da gördüğümüz anda zihinde oluşan ilk imaj ve anlamdır. Peirce bu nesneyi, "gösterge içindeki nesne" (Peirce 1931-1958: 4/536) şeklinde tanımlamaktadır. Dinamik nesne ise, göstergeden bağımsız olan gerçekliktir.

Alfabe Devrimi bakımından genel bir örnek vermek gerekirse, harflerin temsil ettiği Türkçe sesler ve bu değişmiş harf sembollerinin arkasındaki *çağdaşlaşma* idealini iki boyutlu bir nesne olarak adlandırmak mümkündür.

Peirce'ün en bilinen üçlüğü olan *icon*, *index* ve *symbol* de göstergenin nesne ile kurduğu ilişki ile ortaya çıkmıştır. Bu ilişki sonucunda, ikon (*icon*) nesneyi benzerlik yoluyla, indeks (*index*) nesnesini fiziksel bir bağla ve sembol (*symbol*) ise nesnesiyle kurduğu bağı, toplumsal uzlaşa ile bu ilişkiler üzerinden temsil ve işaret etmektedir (Peirce 1998).

Yorumlayan (Interpretant): Peirce'e göre bir göstergenin tam olarak anlamlandırılabilmesi için fiziksel bir form (*representamen*) ve bir gönderge (*object*) yeterli değildir. Bu iki ögenin kişinin zihninde bir etki yaratması gerekmektedir. İşte bu etki yorumlayan (*interpretant*) olarak adlandırılmaktadır. Peirce'ün kendi tanımıyla yorumlayan; "göstergenin zihinde yarattığı daha gelişmiş bir başka göstergedir" (Peirce 1931-1958: 2/228).

Peirce, yorumlayıcıyı da üçe ayırarak izah etmektedir. Bunlar; *duygusal yorumlayan* (*emotional interpretant*), *enerjik yorumlayan* (*energetic interpretant*) ve *mantıksal yorumlayan* (*logical interpretant*)'dır. Duygusal yorumlayan, göstergenin yarattığı ilk hissi (Atkins 2018), enerjik yorumlayan, göstergenin bir çabaya veya eyleme yol açmasını ve mantıksal yorumlayan ise, göstergenin zihinde bir kural veya alışkanlık oluşturmalarını temsil etmektedir (Peirce 1998).

Peirce'ün tüm bu sistemi bir başka üçlü ontolojik kategoriye dayanmaktadır. Bu üçlü kategorinin, kendisini çağdaşlarından ayıran en büyük farklardan biri olduğunu da söylemek mümkündür.

Birincilik (Firstness): Sadece kendisi olan, nitelik ve olasılık durumudur.

İkincilik (Secondness): Varoluş, etki-tepki ve aslında “şok” durumudur; göstergenin nesnesiyle olan fiziksel veya nedensel bağı temsil eder.

Üçüncülük (Thirdness): Genel yasalar, kurallar ve alışkanlık edinme (*habit-taking*) alanıdır ve tüm semiyotik süreçler bu alanda gerçekleşmektedir (Bergman 2016).

Burada ele alınan Vakit gazetesindeki imla dersleri, halkın zihninde yeni bir okuma-yazma alışkanlığı (*habit taking*) inşa etmeyi amaçlamaktadır. Vakit'in bu dersleri vermesi, okuyucunun zihnindeki yorumlayan katmanını eski yazıdan yeni yazıya dönüştürme çabasıdır.

VAKİT GAZETESİNDEKİ UYGULAMALAR

Vakit gazetesi Osmanlı'nın son döneminde yayın hayatına başlamış (1917) ve 1934 yılında adını Kurun olarak değiştirene kadar yayın hayatına devam etmiştir. Vakit gazetesi, devrinin diğer birçok gazetesi gibi yeni Cumhuriyetin devrimlerini desteklemiştir. Alfabe devrimi sürecinde ve sonrasında ise hem yeni sütunlar hem de farklı sayfalar oluşturmakla dönemin gazetelerinin devrimler için sürdürdüğü “okul” olma işlevini yerine getirmiştir.

Bu çalışmanın temel kaynağı, Vakit gazetesinin 1 Ocak 1929-31 Mart 1929 tarihleri arasında yayımlanan sayılarıdır. Söz konusu tarih aralığı iki gerekçeyle belirlenmiştir: (1) Devlet dairelerinin yeni alfabeye geçişi için belirlenen yasal son tarih olan 1 Ocak 1929'da Millet Mektepleri'nin de resmen açılmış olması, bu tarihi alfabe devrimi uygulamalarının somutlaştığı kritik bir başlangıç noktası kılmaktadır; (2) İlk üç aylık dönem, hem imla tartışmalarının en yoğun yaşandığı hem de gazetenin ilgili sütun ve sayfalarının düzenli biçimde yayımladığı süreye karşılık gelmektedir.

Analizde dört temel birim esas alınmıştır: (1) sütunlar (*İmlamızı Düzeltelim*), (2) eğitim sayfaları (*Millet Mektepleri*), (3) ilanlar ve reklamlar (alfabe kitabı tanıtımları), (4) isim listeleri (yeni alfabeyi öğrenenlerin ödüllendirilmesi). Gazetenin fiziksel sayfalarına ve dijital arşive Millî Kütüphane Süreli Yayın Arşivi ile İstanbul Üniversitesi Gazete Tarihe Bakış Projesi üzerinden erişilmiştir.

Peirce'ün kategorileri olan ikon, indeks ve sembol çerçevesinde sınıflandırırken şu ölçütler esas alınmıştır: (a) *İkonik* göstergeler için gösterge ile nesne arasında benzerlik ilişkisi (ör. yeni harflerin seslerle doğrudan örtüşmesini vurgulayan çizimler ve fonetik örnekler); (b) *İndeksel* göstergeler için nedensel ya da varoluşsal bitişiklik

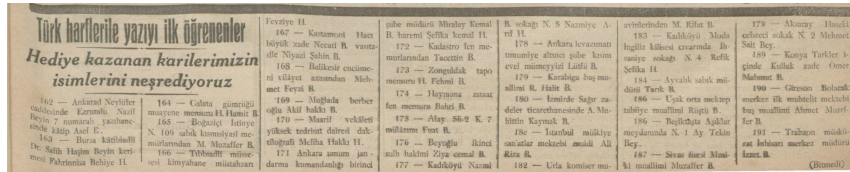
tarıhli nüshasıdır. Söz konusu sütunda, kelimelerin hem Osmanlıca yazımları hem de Latin harfli dizilmiş şekilleri sunulmuştur. Bu sütunda verilen kelimelerin neden ve nasıl seçildiği listelerin hemen başındaki açıklama ile izah edilmeye çalışılmıştır: “Eski yazı kaidelerin tesiri altında birçok imla yanlışları yapıldığını gören gazetemiz bir sütun açmış, asıl tereddüt edilen kelimelerin doğru imlalarını burada göstermeye başlamıştır”. Elbette burada verilen listelerin kaynağı yukarıda da söz edilen İmla Lûgatı’dır.

Peirce’ün analitik şemasına göre değerlendirildiğinde, *İmlamızı Düzeltelim* sütunu üç ayrı gösterge kategorisinin iç içe geçtiği bir yüzey olarak okunabilir. Sütundaki her madde bir *sembol* çiftini —Osmanlıca ve Latin harfli biçimi— yan yana koyarak toplumsal uzlaşma düzeyinde yeniden anlamlandırma gerçekleştirmektedir. Aynı zamanda bu çiftler, eski yazı alışkanlığının varlığına işaret eden birer *indekstir*; yanlış yazım, onun arkasındaki zihinsel alışkanlığın izini taşımaktadır. Bunun yanı sıra, seçilmiş kelimeler içerisindeki Türkçe kökenli sözcüklerin azlığı dikkat çekmektedir: kelimelerin büyük bir kısmı Arapça ya da Farsça kökenlidir. Bu durum, sütunun asıl işlevini açıklamaktadır: Osmanlıca yazım geleneğinden kaynaklanan sesletilmeyen harfleri (ayn, hemze) yeni fonetik sistemde görsel olarak *ikonik* biçimde karşılamak.

Vakit gazetesinde *İmlamızı Düzeltelim* köşesi devam ederken henüz kanunlaştırılmasının üzerinden iki ay geçmiş olan yeni alfabe ile ilgili reklamlar ve alfabe kitaplarının tanıtımı da devam etmekteydi. Hem Vakit gazetesinde hem de devrin diğer gazetelerinin farklı sayılarında farklı basımevlerinin yayınladığı alfabe kitaplarının ilanlarını görmek mümkündür. 3 Ocak 1929 tarihli Vakit gazetesindeki bir reklam buna örnek gösterilebilir.

Vakit gazetesinin aynı sayısında ve hem bu tarihin öncesinde hem de sonrasında görülebilecek başka bir sütun daha dikkat çekmektedir. Söz konusu sütun, “Türk harflerile yazıyı ilk öğrenenler” başlığını taşımaktadır. Gazete, yeni alfabeyi ilk elden öğrenen okurlarına hediye dağıtmakta ve onları yaşadıkları yer, meslekleri ve isimlerini vererek taltif etmektedir.

Bu iki durum başlı başına, yukarıda söz edilen Peirce’ün alışkanlık değişimi (*habit change*) yaratma sürecinin farklı aşamalarını göstermektedir. Bu yeni *alışkanlıklar* basit bir rutini değil *modern* ve *yeni* olan bir dünyaya girişi de göstermektedir. Alfabe reklamlarında görülebilecek (Vakit, 9 Ocak 1929) “Resimli Yeni Alfabe”, “Halk Alfabeti” veya yukarıda örneği sunulan “Millet Alfabeti” gibi adlandırmalar da alfabenin teknik bir araç olmaktan öte, alfabenin Batılılaşma sembolü olarak sunulduğunun göstergesidir. Ayrıca reklamlar, Peirce’ün semiosis olarak adlandırdığı gösterge, nesne ve yorumlayıcı arasındaki devingen bir etkileşim sürecini ifade etmektedir. Semiosis, zihinde sürekli yeni anlamlar üreten bir süreci ifade etmektedir. Bu reklamlar da semiosis sürecindeki duygusal yorumlayıcıyı hedef alarak halkta bir “öğrenme coşkusu” ve “merak” (Özmkas 2010: 43) uyandırmayı amaçlamaktadır. Tüm bu ilan ve reklamlarda alfabenin *kolay* ve *nurlu* olarak pazarlanması da okuyucunun zihnindeki anlamlandırma sürecini başlatmaya ve sürdürmeye yardımcı olmaktadır.

Nitekim, gazetelerde yayımlanan isim listeleri de bu süreçlerin yorumlayıcı üzerindeki somut etkisini gözler önüne sermektedir. Yukarıda da tanımlandığı gibi bir gösterge muhatabı üzerinde fiziksel ya da zihinsel bir eylem yaratabiliyorsa bu durum enerjik yorumlayıcı olarak tanımlanmaktadır. Vakit gazetesinde günlerce yayınlanan isim listeleri, alfabenin sadece bir *olasılık* (*rheme*) değil, halkın öğrenme yani fiziksel bir eylemle katıldığı bir *gerçeklik* (*dicisign*) olduğunu göstermektedir. Peirce için semiosis en zirve noktası, göstergenin kişide kalıcı bir alışkanlık değişimini oluşturabilmesidir (Short 2007: 248). İsimleri listede çıkan insanlar, eski yazı alışkanlıklarını terk etmiş ve yeni sembolleri içselleştirdiklerini kamuoyuna ilan ederek, söz konusu devrimin canlı bir *indeksi* hâline gelmişlerdir.

Bu dönemde ve yine aynı günlerde, Vakit gazetesinde 4 Ocak 1929’dan itibaren “(Vakt)ın millet mektepleri sayfası” yayın hayatına başlamıştır.

Gazetenin bu sayfasında her gün yeni harfler ve bu yeni harflerle kısa okuma metinleri verilmekte ve Latin alfabesinin hem matbu hem de el yazısı biçiminde hece ve kelime örnekleri resimli şekilde örneklenmektedir. Yine aynı köşede harflerin bitmesi ile imla kuralları; büyük-küçük harf yazımı, el yazısının uygulamalara yer verilmiştir. Sayfaların tamamına bakıldığında, seçilen metinlerin ve verilen örnek cümlelerin yeni cumhuriyetin ideolojisini altını çizen ve okurların yeni kurulan devlete karşı aidiyetini pekiştirici olduğu görülmektedir. Yalnızca bu sayfalardaki okuma fişleri dahi başlı başına dönemin toplumsal cinsiyet rollerinden batılılaşmaya kadar tasavvur ettiği vatandaş imajını gözler önüne sermektedir.

Peirce göstergebilimi açısından bakıldığında, *Millet Mektepleri* başlıklı sayfalar Latin harflerine dayalı yeni Türk harflerinin kâğıt üzerindeki görsel formudur. Bu düşünsel form, representamen olarak zihindeki nesnenin yerini tutan maddi formu temsil etmektedir. Yeni harflerin, yeni öğrenenlere tanıtımında gayet yalın ve geometrik çizgilerle sunulması ise Peirce'ün Birincilik (*Firstness*) kategorisindeki nitelikleri göstermektedir. Bu modern ve geometrik çizgiler, eski yazının estetik olsa da karmaşık yapısından işlevsel yapıya geçişin görsel temsilidir. *Kıraat* alt başlıklı sütunda sadece mensuren veya manzum metinler ya da Atalar Sözlüğü değil, öncesinde okura âdeta müjdelenen halk hikâyelerine de (Örneğin; Hikâye-i Ali Cengiz, Hikâye-i Hırsızla Yankesici gibi) yer verilmiştir. Söz konusu halk hikâyelerinin seçimi, Peirce'ün göstergebilimi açısından işlevsel bir stratejiyi yansıtmaktadır: Okuyucunun sözlü kültürden önceden tanıdığı anlatılar, yeni harfler ile anlam arasındaki ikonik bağın kurulmasını hızlandırmaktadır. Tanıdık bir içerik üzerinden yabancı bir gösterge sistemi benimsenirken, aynı zamanda seçilen metinlerin taşıdığı toplumsal

ve ahlaki çerçeve yeni alfabeyi gündelik yaşamın sembolik bir parçasına dönüştürmektedir. Bu, Peirce'ün Üçüncülük (*Thirdness*) kategorisindeki alışkanlık edinme sürecinin yalnızca teknik değil, kültürel bir derinlik kazandığını göstermektedir.

Vakit gazetesinin bu sayfalarla yeni kurulan cumhuriyette Türk basınının üstlendiği “okul” olma görevini ya da eğitici rolü yerine getirdiğini söylemek mümkündür. Elbette bu uygulamalar sadece Vakit gazetesi ile sınırlı değildir. Ayrıca göstergenin nesne ile arasında kurduğu ilişki bakımından ele alındığında, Kıraat sütunlarında yer alan civciv, yaka, kaya gibi kelimeler ve göstergelerin resimlerle desteklenmesi, yazılı gösterge ile fonem arasındaki ikonik benzerliği inşa etme gayretini göstermektedir.

Chandler'a (2007: 147-152) göre kodlar, toplumsal aktörler tarafından öğrenilip içselleştirildikçe “doğal” görünmeye başlar; bu süreç naturalization olarak adlandırılır. Vakit gazetesinin İmlamızı Düzeltelim ve Millet Mektepleri sütunları, yeni Latin kökenli alfabeyi bir toplumsal kod olarak doğallaştırma çabasının somut birer aracıdır.

Tüm bu uygulamalara bakıldığında Latin kökenli yeni Türk harfleri, nesnesiyle (ses/dil) arasındaki bağı toplumsal bir uzlaş ve yasal zorunlulukla kuran bir sembol sistemini temsil etmektedir. Bu değişim, sadece teknik bir değişiklik değil, Batı medeniyetine geçişi temsil eden bir yön tayinidir. Harflerin kendisi, temsil ettikleri seslerle doğal bir bağa sahip değildir, bu yüzden uzlaş kelimesinin altını çizmek gerekmektedir. Harfler ve fonetik temsiller arasında kurulan bağ, 1928'deki Harf İnkılabı Kanunu ile hukuki ve toplumsal sözleşmeye dayalı olarak kurulmuştur.

Harf İnkılabının amaçlarından biri de yeni harflerle oluşturulan yazıdaki konuşma seslerinin bir ikonu (görüntüsel gösterge) hâline getirmektedir. Vakit gazetesinin sayfalarında ve yazı/imla ile ilgili uygulamalarında vurgulanan yeni yazının “kolay” ve “konuşulduğu gibi yazı” olduğuna dair bilgilerle gösterge ile ses arasındaki benzerliği arttırmak amaçlanmıştır. *İmlamızı Düzeltelim* köşesi de Osmanlıca kaidelerden kalan tereddütleri gidermeyi amaçlayarak kelimelerin yeni harflerle en doğru yazımını ve sesçil karşılığını ortaya koymuş; bu yolla ikonik bağı pekiştirmeye çalışmıştır.

İmlamızı Düzeltelim başlıklı sütunlar, dönemin dilsel karmaşıklığının doğrudan indeksi olarak kabul edilebilir. Örneğin; “tasavvur” kelimesinin eski ve yeni yazı imlası arasındaki farklar, toplumun eski yazı alışkanlıklarından yeni yazı sistemine geçişteki zorlanmasının bir kanıtı/belirtisidir. Charles Sanders Peirce, semiozis kavramını daha önce de belirtildiği gibi gösterge, nesne ve yorumlayan arasındaki dinamik bir etkileşim olarak tanımlamaktadır. Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi, semiozis zihinde sürekli yeni anlamlar üreten devingen bir eylem biçimidir. *Millet*

Mektepleri sayfasındaki yeni harfler ve imla dersleri bu semiozisin inşa edildiği somut bir görünümüdür. Daha önce okurun bilmediği /A/ ve /Y/ sembollerinin seslere karşılık gelmesi ve okuyucunu zihninde bu harflerin birleşerek AY kelimesini oluşturması bir semiozis eylemidir. *İmlamızı Düzeltelim* başlıklı sütunlar da bu semiozis sürecindeki tıkanıklığı çözmek üzere kurgulanmıştır. Okuyucunun zihnindeki eski yazı alışkanlığı (eski yorumlayıcı) ile yeni harflere ait yeni kurallar (yeni gösterge) birbiri ile çatışmaktadır. Gazete, bu köşe ile okurun zihninde “mantıksal yorumlayıcı” (logical interpretant) kurmaya çabalayarak dilsel bir alışkanlık değişimini oluşturmayı amaçlamaktadır. Semiozis süreci sınırsızdır (unlimited semiosis). Sürekli kendini geliştiren göstergeler, bir semiozis laboratuvarı görevini üstlenerek, yeni göstergeler sisteminin toplumsal zihinde yani yorumlayan katmanında meşrulaştırılması ve yerleştirilmesi sürecini ifade etmektedir.

Genel olarak basının bu dönemdeki eksikliği ve zayıflığı, yukarıda da söz edildiği gibi imla konusunda birlik sağlanamamasından kaynaklanmaktadır. Farklı gazetelerde hem editörlerin hem de yazarların birbiri ile çelişen yazım tercihleri bu süreci daha da karmaşık hâle getirmiştir. Peirce’ün üçüncülük (*thirdness* kategorisi) içinde yer alan ve yukarıda da zikredilen alışkanlık edinme süreci bu ikili ve çelişkili yapılar sebebiyle kimi zaman sekteye uğramıştır. Zaman zaman bir gün önce kural olarak konulan ya da uygulanan bir imla kaidesinin ertesi gün farklı şekilde uygulandığı dahi görülmektedir. Örneğin; *Millet Mektepleri* sayfasında büyük harfle yazılması gereken kelimeler arasında *vatan* kelimesinin de konulması ya da eklerin yazımı bu sütunda kökten ayrı gösterilmezken gazetenin diğer sayfalarında buna mugayir uygulamaların olması (hatta sütunun başlığında dahi (Vakt)ın şeklinde yazım bile) bu karışıklığın görüldüğü yerler arasında sayılabilir. Arapça ve Farsça kelimelerdeki “ayın” ve “hemze” işaretlerinin nasıl karşılanacağı da basında uzun süre tartışılan konulardan biri olmuştur. Kesme (') işaretinin kullanımına ilişkin İmla Lügâtî’nde bir detay verilmemesi, 1942’deki İmla Kılavuzu’nda özel isimlerin ayırmak için kullanılacağına dair kurala kadar bu durumun da belirsiz kalmasına yol açmıştır.

Vakit gazetesinin 2 Ocak 1929 günü çıkan nüshasında tüm bu karışıklıklar için yeni önerilerin ve fikirlerin sunulduğu, “İmlamıza Dair / İnceltme veya tefrik işaretinin istimal yerlerine dair... idrak mi? İdrâk mi?” başlıklı bir yazı kaleme alınmıştır. Yazıda Harf İnkılabı sonrası yaşanan yazım ve fonetik ile ilgili güncel tartışmaları barındırması bakımından tarihî bir belge niteliği taşımaktadır. Söz konusu yazıdaki mevcut imla hatalarını bir kenara bırakırsak, yazıda kesme işaretinin Arap alfabesindeki hemze ve ayın harflerini yerini tuttuğu, ancak bu seslerin Türkçede tam olarak telaffuz edilememesi nedeniyle kullanımının asgari hadde indirildiği ve kelime içindeki duraklamaları temsil ettiği ifade edilmiştir. Yazıda “koma” (kesme/durma) işaretinin, bir sessiz harfle biten heceden sonra gelen sesli harfin önceki harfe bağlanmadan, kesik ve ayrı okunmasını sağlamak amacıyla kullanıldığı ifade

edilmektedir. Metinde; *mebde*, *içtima*, *kari*, *sami*, *tettebbü* gibi kelimelerin sonundaki hemze ve ayınların telaffuz edilemediği gerekçesiyle kesme işaretinin tamamen kaldırıldığı belirtilir. Yine, *iş'ar*, *neşe*, *mesele*, *mebus* gibi kelimelerde bu işaretin gerekliliği sorgulanmış; işaret kullanılmadığı takdirde *hakkak* gibi kelimelerin “hak-kak” yerine “ha-kak” şeklinde yanlış okunabileceği endişesi dile getirilmiştir. Son olarak, inceltme işareti ile ilgili ise *kabul*, *kemal*, *idrak* gibi kelimelerin sonundaki “k” ve “l” harflerinin ince okunması için bu harflerden önceki “u” ve “a” üzerine işaret konulup konulmaması tartışılmıştır. Yazar, bu kelimeler ek aldığı anda (*idrağın*, *kemale*) inceliğin zaten anlaşıldığını, ancak kelime yalın hâldeyken (*idrak*) bir Anadolu vatandaşının bunu “kalın k” ile okuyabileceği uyarısını yapmaktadır.

Bu yazıda dile getirilen ve Peirce’ün birincilik kategorisindeki bir somut gösterge olan kesme ya da inceltme işaretlerinin, yorumlayanın zihninde neden sonuç ilişkisine bağlı bir indeks işlevi görmektedir. Yazıda kullanılan semboller Arap harfleri olmasa da bu işaretlerin varlığı, orada bir zamanlar fiziksel bir sesin (ayın/ hemze) var olduğunun ve zihinsel bir duraksamanın yapılması gerektiğinin “belirtisi” indeksidir. Yazının iddiası ise yazının sesin bir ikonu olmasıdır. Eğer ses “kesik” ise işaretin de orada olması ve sesin kesilmesini temsil etmesi gerekmektedir. Ancak yazar, sesin telaffuzda kaybolduğu durumlarda ikonik bağın koptuğunu ve bu yüzden de göstergesinin (*representamen*) kaldırılması gerektiğini savunmaktadır.

Görüldüğü gibi, 1929 yılının ilk günlerindeki bu yazıda henüz yeni değişmiş alfabenin imlasını ilişkin kaygılar ve belirsizlikler dile getirilmiştir. Bu sürecin fikri takibi bakımından aynı yılın 29 Kasım günü bu kez Hâkimiyet-i Millîye Gazetesi’nde yayınlanan bir fıkrayı sunmak gerekmektedir. “İmla Birliği” başlığını taşıyan yazıda bu çalışmanın başında da örneklenen “imla anarşisi” kavramının hâlen kullanıldığı ve yine hâlen “sabırsızlıkla” bir imla kılavuzunun beklendiği görülebilmektedir:

Türk harflerinden sonra beklenen faydalardan biri de imla anarşisinin ortadan kalkması idi. Şimdi gazetelerde, hiç bir kaidenin düzeltemeyeceği, şahsî ve mahallî telaffuza tâbi değişikliklere rasgeliyoruz: Hörmetle hürmet, gûkremekle kükremek, ıslahla İslah gibi. Bunların hangisine doğru, hangisine yanlış diyeceğine tereddüt eden bir kalabalık var. Hâlbuki yeni harflerin bünyesi her kelimenin, bir rakam gibi, şekil ve mahiyetini tesbit etmeğe müsaittir. O hâlde bu imla anarşisinin bir an evel önüne geçmek icap etmez mi?

Hususi isimler için muayyen bir kaide konulmaması, hâlâ, eski karışıklığı devam ettiriyor. Bir ecnebi isminin dört gazetede dört türlü yazıldığına hemen her gün tesadüf ediyoruz. Bu mes’ele hakkında mutlak bir karar vermek için bir tecrübe devresi geçirmek lâzım idi ise bir sen kâfi idi. “Yabancı ismihaslar söylendiği gibi yazılacak!.. Yahut “Bu isimler, aslındaki imlayı muhafaza edecek!.., demek için nasıl bir eşref saatte intizar ediliyor?

Geçenlerde Bursa’dan gelen bir gazetenin başlığı “Yeşilyurd,,tu. Bu başlık hâli devam ediyor... Yurt kelimesini Yurd şeklinde yazmak, bir gazetenin bütün muharrirlerini mahcup bırakacak bir alâkasızlık, ve bunun farkına varmayan, yanlışlığını gazeteye ihtar etmiyen

tekmil okuyucular için fi'r" bir kayıtsızlıktır. içtihat da dört satırlık bir manzumede sekiz yanlış kaydettik!

İmla birliğini tamamilen tesis edecek son kararları sabırsızlıkla bekliyoruz. Yeni mektep kitaplarında bile görülen bu değişik yazılmış kelimelere kat't şeklini vermek zamanı gelmiştir.
F. N.

SONUÇ

Bu çalışma, 1928 Harf İnkılabı'nı takip eden süreçte Türk basının, özellikle Vakit gazetesindeki yeni alfabe ve imla düzenine ilişkin uygulamalarını ele almaktadır. Bu inceleme yapılırken Charles Sanders Peirce'ün kuramsallaştırdığı göstergebilim çerçevesi yöntem olarak belirlenmiştir. Yapılan incelemelerde, 1929 yılının ilk gününden itibaren Vakit gazetesinde başlayan yeni alfabeye ilişkin uygulamaların sadece birer haber, ilan ya da reklam metni değil, aynı zamanda toplumsal bir dönüşümün ve alışkanlık değişiminin (*habit change*) kurgulandığı devingen bir semiozis laboratuvarı olduğu görülmüştür.

Bu semiozis laboratuvarının kurulma zamanı ve ele alınan örneklerin 1929 yılının ilk günlerinde başlaması elbette tesadüf değildir. 1 Kasım 1928 tarihli ve 1353 sayılı kanun uyarınca, devlet dairelerinin yeni alfabeye geçmesi için tanınan son süre 1 Ocak 1929 olarak belirlenmişti. Bu tarihten itibaren devletin bütün daire ve müesseselerinde resmî yazışmaların tamamen yeni Türk harfleriyle yapılması zorunlu hâle gelmiştir. Ayrıca 1929 yılının başka bir önemi ise halkın eğitimi için başlatılan seferberlik düzeyindeki çalışmalardır. 1 Ocak 1929 günü, tüm yurttaki Millet Mektepleri resmen açılmıştır. Bu tarih, gazetelerde ve halk arasında bir "Maarif Bayramı" coşkusuyla kutlanmıştır. Bu okullarda, 16-40 yaş arası vatandaşların yeni yazıyı öğrenmesi hedeflenmiş, sadece ilk yıl yaklaşık bir milyon kişi bu dersanelere kaydolmuştur.

Tüm bunların hepsi bir arada değerlendirildiğinde hem yazıda hem de toplumsal alandaki eski alışkanlıkların tasfiye edilerek, yeni hayat ve alfabenin kurallarının oluşturulması ve uygulanabilmesi Peirce teorisi bağlamında tam olarak bir alışkanlık değişimini (*habit change*) göstermektedir.

Gazetede uzun süre devam eden "İmlâmızı Düzeltelim" köşesi, Peirce'ün indeks (belirtisel) kategorisinde son derece kritik bir öneme sahiptir. Zira bu köşede sergilenen yazım hataları ve bunların düzeltilme çabaları, toplumun bin yıllık Arap alfabesi alışkanlığı ile yeni sistem arasındaki çatışmanın ve zihinsel geçişin somut birer indeksi (belirtisi) olarak okunmuştur. Bu indeksiyel süreç, eski yazı kaidelerinin yarattığı tereddütleri fiziksel birer kanıt olarak ortaya koyarken, aynı zamanda doğru yazıma dair yeni bir toplumsal disiplin inşa etmiştir.

Gazetenin "Millet Mektepleri Sayfası" ise Peirce'ün ikonik (görüntüsel) gösterge kategorisinin en canlı uygulama sahasıdır. Burada "Ay, Kaya, Yaka" gibi basit

kelimeler üzerinden yürütülen öğretim metodu, yazılı gösterge (*representamen*) ile sesçil karşılığı (nesne) arasında doğrudan bir benzerlik ilişkisi kurmayı hedeflemiştir. Bu ikonik inşa süreci, alfabenin “sesçil (fonetik)” olma iddiasını pratik birer görsele dönüştürerek, okuyucunun zihninde yeni bir anlamlandırma zinciri başlatmıştır.

Ayrıca, yeni alfabeyi öğrenenlerin isimlerinin günlerce listeler hâlinde yayımlanması ve alfabenin bir “uygarlık sembolü” olarak reklam edilme, Peirce’ün enerjik yorumlayıcı (*energetic interpretant*) ve nihayetinde mantıksal yorumlayıcı (*logical interpretant*) seviyelerine ulaşıldığını göstermektedir. Bu isim listeleri, reformun sadece bir “olasılık” (*rheme*) olmadığını, halk tarafından fiilen uygulanan bir “gerçeklik” (*dicisign*) olduğunu kanıtlayan birer argüman (*argument*) niteliğindedir.

Bu çalışmanın alana özgül katkıları şu şekilde sıralanabilir:

1. **Sistematik Göstergebilimsel Analiz Şeması:** Mevcut çalışmaların büyük çoğunluğu erken Cumhuriyet basınına tarihsel ya da ideolojik bir perspektiften ele alırken bu çalışma, Peirce’ün ikon-indeks-sembol üçlüsünü somut analiz birimleri (sütun, ilan, liste, eğitim sayfası) ile sistematik biçimde eşleştirerek basın tarihçiliğine yöntemsel bir katkı sunmaktadır.

2. **Sonsuz Semiozis ve Kurumsallaşma Sürecinin Bir Arada Okunması:** Peirce’ün sonsuz semiozis kavramı, 1928–1932 arasındaki imla tartışmalarını ve Türk Dil Kurumu’nun kuruluşuna giden süreci birbirine bağlayan bir çerçeve olarak işlev görmektedir. Bu okuma, anlam üretiminin bireysel yorumlayıcı düzeyinden kurumsal düzenleme düzeyine nasıl genişlediğini göstermesi bakımından özgündür.

3. **Alışkanlık Değişimi Modelinin Tarihsel Materyalle Sınanması:** Peirce’ün duygusal, enerjik ve mantıksal yorumlayıcı aşamalarının gazete pratikleriyle somut örnekler üzerinden gösterilmesi, soyut bir felsefi modelin tarihsel belgelerle sınanmasına imkân tanımaktadır.

4. **Saussure ve Barthes ile Karşılaştırmalı Konumlandırma:** Çalışma, Peirce’ün süreç odaklı yaklaşımının neden Saussure’ün eşzamanlı dil modeli ve Barthes’in ikincil anlamlama şemasına kıyasla bu tarihsel dönüşümü açıklamak için daha elverişli olduğunu açık gerekçelerle ortaya koymaktadır.

5. **İmla Tartışmalarının Kurumsallaşma Süreciyle İlişkilendirilmesi:** 1928–1932 dönemi, yalnızca bir harf devrimi sonrası kaos dönemi olarak değil, Türk Dil Kurumu’nun kuruluşuyla tamamlanan bir kurumsallaşma süreci olarak ele alınmış; bu süreç Peirce’ün Üçüncülük kategorisiyle teorik bir zemine oturtulmuştur.

Netice itibarıyla, Vakıf gazetesindeki imla uygulamaları; yeni sembolleri (harfleri) toplumsal bir yasaya bağlayarak sembolik, sesi yazıya yaklaştırarak ikonik ve geçiş sürecinin sancılarını sergileyerek indeksiyel bir dönüşümü temsil etmiştir. Sonuç

olarak; Harf Devrimi, Arap alfabesinin semiyotik muğlaklığına karşı Latin alfabesinin “ikonik vaadiyle” sunulduğu devasa bir göstergebilimsel dönüşümdür.

KAYNAKÇA

- ATKINS, R. K. (2018). *Charles S. Peirce's Phenomenology: Analysis and Context*. Oxford: Oxford University Press.
- BAĞDEMİR, A. (2023). “İmlâ Lûgati, İmlâ Kılavuzu, Yazım Kılavuzu Terimleri Üzerine”. *Turkish Studies – Language*, 18/1: 155-169.
- BARTHES, R. (2012) [1. Baskı 1957]. *Mythologies* (çev. Annette Lavers). New York: The Noonday Press.
- BERGMAN, M. (2016). Peirce's Philosophy of Communication: The Rhetorical Underpinnings of the Theory of Signs. *Semiotica*, 208: 155-175.
- CHANDLER, D. (2007). *Semiotics: The Basics* (2. Baskı). London: Routledge.
- DİL ENCÜMENİ (1928). *İmlâ Lûgati*. İstanbul: Devlet Matbaası.
- EVERAERT-DESMEDT, N. (2011). “Peirce's Semiotics”. *Signo*. <http://www.signosemio.com/peirce/semiotics.asp> (14.01.2026).
- HOOKWAY, C. (2021). “Charles Sanders Peirce”. (ed. Edward N. Zalta), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Güz 2021 baskısı). Kaliforniya: Stanford University. <https://plato.stanford.edu/entries/peirce/> (26.12.2025).
- KOCA, M. (2021). “Harf Devrimine Giden Yolda Bir Kilometre Taşı: Elifba Raporu (Transkript Metin)”. *ODUSOBİAD*, 11/2: 715-744.
- LEVEND, A. S. (1960). *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- LEWIS, G. (1999). *The Turkish Language Reform: A Catastrophic Success*. Oxford: Oxford University Press.
- ÖZERDİM, S. N. (1962). *Harf Devriminin Öyküsü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ÖZMAKAS, U. (2010). *Peirce, Saussure ve Derrida'da Gösterge Kavramı* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- PEIRCE, C. S. (1931-1958). *Collected Papers of Charles Sanders Peirce* (Cilt I-VIII) (ed. Charles Hartshorne, Paul Weiss ve Arthur Walter Burks). Cambridge: Harvard University Press.
- PEIRCE, C. S. (1998). *The Essential Peirce: Selected Philosophical Writings* (Cilt 2, 1893-1913). Indiana: Indiana University Press.
- SARI, Y. (2023). “Türk Harf Devrimi ve Basına Yansımaları”. *Yeni Yüzyıl'da İletişim Çalışmaları*, 2/8: 21-42.
- SAUSSURE, F. de. (2019) [1. Baskı 1916]. *Genel Dilbilim Dersleri* (çev. Berke Vardar). İstanbul: Multilingual.
- SHORT, T. L. (2007). *Peirce's Theory of Signs*. New York: Cambridge University Press.
- ŞİMŞİR, B. N. (2008). *Türk Yazı Devrimi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- YENİÇERİ, H. (2010). “Atatürk'ün Yazı Devriminin Gerçek Nedenleri”. *Türk Dili*, 99/707: 401-413.

Arşiv Kaynakları

Millî Kütüphane Süreli Yayın Arşivi. (t.y.). *Dijital Gazete ve Dergi Arşivi*. <https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/tr/periodicals/catalog/list> (14.12.2025).

İstanbul Üniversitesi Gazete Tarihe Bakış Projesi. (t.y.). *Elektronik Gazete Arşivi*.
<https://nek.istanbul.edu.tr/ekos/GAZETE/index.php> (14.12.2025).

EXTENDED ABSTRACT

Alphabet changes can be seen not merely as a shift in writing symbols, but as one of the most fundamental cultural transformation processes that influence the interpretation and construction of reality within societies. The 1928 Alphabet Reform, which replaced the Arabic script that had been in use for nearly a thousand years with a Latin-based alphabet, was one of the most radical dimensions of Türkiye's nation-building project. This study aims to analyze the columns and pages published by the *Vakit* newspaper in the context of this reform and the newly established spelling rules, within the framework of Charles Sanders Peirce's triadic semiotics theory.

The period immediately following the legal adoption of the new letters on November 1, 1928 was marked by widespread spelling inconsistency and the absence of a standardized orthographic guide. The *İmlâ Lûgati* (Spelling Dictionary) hastily published by the Language Committee (*Dil Encümeni*) in late 1928 contained contradictory entries and omissions, failing to establish uniformity in practice. Existing scholarship on this period predominantly approaches the early Republican press from historical or ideological perspectives. This study identifies the need for a systematic semiotic analysis that can illuminate how meaning was produced and social habits were reshaped during this transitional phase.

The study employs Peirce's triadic semiotics theory as its analytical framework. Peirce's approach is preferred over Saussure's dyadic model and Barthes's connotation/myth framework because his process-oriented perspective — centered on semiosis, unlimited semiosis, and habit change — is more suitable for capturing the dynamic, evolving nature of the sign system at work during the Alphabet Reform. The primary sources are the issues of *Vakit* newspaper published between January 1 and March 31, 1929. This date range is significant for two reasons: January 1, 1929 was the legal deadline for state institutions to transition to the new alphabet, and it was also the date on which the *Millet Mektepleri* (People's Schools) officially opened across the country. Four analytical units are examined: the spelling correction column (*İmlamızı Düzeltilim*), the literacy education pages (*Millet Mektepleri*), alphabet book advertisements, and lists of readers who had learned the new letters. Peirce's categories of icon, index, and symbol, along with his ontological triad of Firstness, Secondness, and Thirdness, are applied to classify and interpret these units.

The analysis reveals that the *İmlamızı Düzeltilim* column functioned simultaneously across all three of Peirce's sign categories. Each word pair presented in Ottoman and Latin scripts constituted a symbolic act of re-signification, while the predominance of Arabic- and Persian-origin words reflected the difficulty of rendering phonetically silent letters through the new iconic system. Each spelling error documented in the column served as an index of mental habits still shaped by Ottoman orthographic tradition. The *Millet Mektepleri* education pages, which introduced new letters through simple words such as *ay* (moon), *kaya* (rock), and *yaka* (collar), illustrated Peirce's Firstness through the clean, geometric forms of Latin letters, representing the transition from a complex to a functionally simpler writing system. Alphabet book advertisements targeted the emotional interpretant by cultivating enthusiasm and curiosity, marketing the alphabet as something "easy" and "enlightening." The published lists of readers

who had successfully learned the new alphabet served as energetic interpretants, demonstrating that the reform was not merely a possibility but a realized social fact, as these individuals became living indexes of the revolution. The study also identifies persistent spelling inconsistencies within the newspaper itself as evidence that Peirce's Thirdness — habit formation through social convention — was repeatedly disrupted during this period.

The study concludes that the journalistic practices of *Vakit* newspaper during the early months of 1929 constituted a dynamic semiosis laboratory in which the new alphabet was symbolically legitimized through legal convention, iconically naturalized through phonetic teaching, and indexically documented through the recorded difficulties of social transition. The Alphabet Reform is ultimately interpreted as a massive semiotic transformation in which the Latin alphabet was presented as an "iconic promise" against the semiotic ambiguity of the Arabic script. The period between 1928 and 1932 is identified as a transitional phase of Peirce's Thirdness that was only completed with the establishment of the Turkish Language Society (*Türk Dil Kurumu*) in 1932 and the subsequent publication of systematic spelling guides. The study contributes to the field by applying Peirce's icon-index-symbol triad systematically to concrete newspaper units, demonstrating how individual-level semiosis expanded into institutional standardization, and situating *Vakit's* practices within the broader process of orthographic institutionalization in early Republican Türkiye.

SORUMLU YAZAR

CORRESPONDING AUTHOR

DOÇ. DR. BETÜL B. OĞUZ

betul.oguz@cbu.edu.tr

ETİK KURUL İZİNİ

ETHICS COMMITTEE APPROVAL

ÇALIŞMADA HERHANGİ BİR ETİK KURUL İZNİNE GEREK YOKTUR.

THERE IS NO NEED FOR ANY ETHICAL COMMITTEE APPROVAL FOR THE STUDY.

DESTEKLEYEN KURUM/KURULUŞLAR

SUPPORTING-SPONSOR INSTITUTIONS OR ORGANIZATIONS

HERHANGİ BİR KURUM/KURULUŞTAN DESTEK ALINMAMIŞTIR.

NO SUPPORT WAS RECEIVED FROM ANY INSTITUTION/ORGANIZATION.

KATKI ORANI

AUTHOR CONTRIBUTION PERCENTAGE

TEK YAZAR % 100

SOLE AUTHOR

ÇIKAR ÇATIŞMASI

CONFLICT OF INTEREST

HERHANGİ BİR ÇIKAR ÇATIŞMASI BULUNMAMAKTADIR.

THERE IS NO CONFLICT OF INTEREST.

DEĞERLENDİRME

ASSESSMENT

İKİ DIŞ HAKEM / ÇİFT TARAFLI KÖRLEME

TWO EXTERNAL REFEREES / DOUBLE BLIND

BENZERLİK TARAMASI

SIMILARITY SCREENING

DERGİPARK, İNTİHAL.NET ÜZERİNDEN YAPILMIŞTIR.

TELİF HAKKI VE LİSANS
COPYRIGHT AND LICENSE

THE SCREENİNG WAS DONE THROUGH
DERGİPARK, İNTİHAL.NET.

YAZARLAR DERGİDE YAYINLANAN
ÇALIŞMALARININ TELİF HAKKINA
SAHİPTİRLER VE ÇALIŞMALARI CC BY-NC 4.0
LİSANSI ALTINDA YAYIMLANMAKTADIR.
THE AUTHORS OWN THE COPYRIGHT OF THEIR
WORK PUBLISHED İN THE JOURNAL AND THEIR
WORK İS PUBLISHED UNDER THE CC BY-NC 4.0
LICENSE.

YAPAY ZEKÂ KULLANIMI
USE OF ARTİFİCİAL INTELLIGENCE

ÇALIŞMADA YAPAY ZEKÂ
KULLANILMAMIŞTIR.
ARTİFİCİAL INTELLIGENCE WAS NOT USED İN
THE STUDY.